

Анна ЛИННИК

асистент вчителя-реабітолога
Комунальна установа
Сумської обласної ради –
Сумський обласний центр комплексної
реабілітації для дітей та осіб
з інвалідністю

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена проблемам раннього дитячого аутизму, огляду основних принципів ефективного втручання, що використовуються у роботі з дітьми, наведено приклади реабілітаційної роботи з дітьми-аутистами. Рекомендації універсальні та підходять при вихованні дитини будь-якої категорії спектрального розладу. Стаття присвячена проблемі аутизму у дітей і в даний час набуває особливої актуальності, тому що кількість таких дітей з кожним роком збільшується. Особи з аутизмом різного віку та всіх рівнів функціонування сприйнятливі до навчання протягом усього свого життя. Проте дані великої кількості досліджень свідчать, що своєчасно розпочата робота, дає найкращі результати.

Ключові слова: розлади аутистичного спектру, РАС, дитячий аутизм, діти-аутисти, дитяча мова, розвиток мовлення, мовна діяльність, гештальт-сприйняття, порушення мови, дизонтогенез.

Anna Lynnyk. Speech development of children with ras in the conditions of marital state

The article is devoted to the problems of early childhood autism, an overview of the main principles of effective intervention used in working with children, examples of rehabilitation work with autistic children are given. The recommendations are universal and suitable for raising a child of any spectrum disorder category. The article is devoted to the problem of autism in children and is currently gaining special relevance, because the number of such children is increasing every year. Individuals with autism of all ages and all levels of functioning are receptive to learning throughout their lives. However, the data of a large number of studies show that work started in a timely manner gives the best results.

Key words: autistic spectrum disorders, ASD, childhood autism, autistic children, children's language, speech development, language activity, Gestalt perception, speech disorders, dysontogenesis.

Постановка проблеми: В Україні питання аутизму стає все більш актуальним для науки і практики виховання сучасного суспільства. При ранньому дитячому аутизмі, крім основних особливостей розвитку, порушується здатність до власного мовлення.

Мета даної роботи: є визначення шляхів розвитку мовлення дітей з проявами раннього дитячого аутизму під час війни.

Завдання: охарактеризувати особливості становлення мовленнєвої сфери у дітей з розладами аутичного спектру в період війни.

Виражені мовні порушення спостерігаються у всіх дітей з аутизмом. Відсутність взаємодії з оточуючими спостерігається від народження. У анамнезі більшість дітей відзначається слабка вираженість голосових реакцій першому року життя. Як правило, відсутні співоче гуляння, активний белькіт, діти не використовують белькіт і жест як засіб комунікації. Відсутня інтонаційна виразність голосових реакцій, інтонаційно-мелодійна імітація простої фрази, не буває спроб вимовити за дорослим звук чи склад, до кінця року не з'являються такі типові для здорової дитини слова, як «мама», «баба». Діти з аутизмом зазвичай не підкоряються мовним інструкціям і не звертають уваги на обличчя того, хто говорить, що робить здорова дитина першого року життя. Порушення у спілкуванні у аутичного дитини широко варіюють: у легших випадках дитина може бути вибірково контактний у звичній йому ситуації і вкрай загальмований у новій обстановці, у присутності сторонніх осіб. Часто за необхідності встановлення контакту він відчуває велике занепокоєння і напруження, нерідко виявляє негативізм. У найважчих випадках він повністю ігнорує оточуючих, не помічає їх.

Прояви мовних розладів, при аутизмі різноманітні і відрізняються ступенем виразності: від майже зовсім втраченої мови (залишаються вокалізації без звернень, бурмотіння, іноді – у стані афекту – прориваються окремі «слова – луна», що відбивають чулу дитиною мову), до можливості використовувати у спілкуванні самостійне мовлення. Основні симптоми затримки та спотворення мовного розвитку різняться залежно від групи аутизму.

Розглянемо варіанти мовного розвитку дітей з аутизмом (за даними Є. Баєнської, К. Лебедінського, Т. Морозової, О. Микільської).

При першому варіанті спостерігається майже повна відсутність зовнішнього мовлення. Ці діти мутичні (мутизм – це повна відсутність цілеспрямованої мовної комунікації за можливості випадкового вимовлення окремих слів і навіть фраз). Але, незважаючи на відсутність мови, залишаються вокалізації без звернення, бурмотіння, а в стані афекту у дитини можуть несподівано вирватися окремі слова і навіть фрази, що дозволяє припустити, що вона розуміє мову, хоча частково.

Для другого варіанта мовного розвитку при аутизмі характерна груба затримка формування промови: характерні ехолалії, активний

словник обмежується нечисленними стереотипними словами і фразами, отриманих дитиною в якійсь афективній ситуації, або цитати з улюблених книг, якими дитина може коментувати реальну ситуацію. Такі діти мають стереотипні прохання та звернення, де дієслово використовується в інфінітиві («Чай пити», «Дати ковбаски»). Про себе вони говорять у другій чи третій особі («Миша піде гуляти»). Але часто така дитина вважає за краще звертатися і просити не промовою, а криком, або просто підвести дорослого до потрібного місця і ткнути його руку в потрібний предмет. У промові цих дітей немає розгорнутих фраз (крім цитат), немає переказу, навіть короткого. Мовленнєва активність низька, спонукань до мови не виникає.

При третьому варіанті мовного розвитку часто спостерігається великий словниковий запас, «доросла» фраза, нерідко – літературна мова, здатність вимовляти довгі монологи на теми, що цікавлять. Діти буквально "замовляють" своїх близьких. Але багата мова таких дітей несе переважно афективну функцію, в монологіях вони стереотипно програють свої фантазії, страхи, потяги. Коли ж доводиться будувати гнучку мовну взаємодію, підтримати діалог, вони замовкають чи відповідають однозначно. Характерні порушення вимови: каже змазано, квапливо, нечітко, іноді замінюючи деякі літери; своєрідна інтонація може відповідати змісту вимовного тексту. У цьому полягає основні труднощі мовного розвитку цих дітей.

Особливості мовного розвитку при четвертому варіанті менш чітко окреслені. Перші слова та перші фрази з'являються у них своєчасно. Досить часто після 2-2,5 років відзначається регрес у мовному розвитку, який, однак, ніколи не досягає повного мутизму: експресивна мова майже повністю втрачається, залишаються ехолалії без навернення, зрідка дитина вживає прості аграматичні фрази. Імпресивна мова розвинена досить добре, що надалі полегшує перехід до правильної фразової мови. Особисті займенники (особливо «Я») з'являються у промові з великим запізненням. Спостерігаються порушення звуковимови: невиразне виголошення або заміна звуків більш простими за артикуляцією. Мова уповільнена, інтонаційно бідна, але за умов емоційного підйому інтонації адекватні ситуації. Така дитина просить і звертається, як правило, промовою, але переказ йому важкий. Часто складається враження, що він не розуміє просту інструкцію, і в той же час може бути виявлена жива реакція на складний

казковий образ, якусь ситуацію, що емоційно зачепила його. Говорячи про мовної характеристики дітей з аутизмом загалом, слід зазначити, що, попри велику різноманітність мовних порушень, притаманних окремим варіантів, є й загальні, специфічні для аутизму особливості.

Насамперед, слід назвати порушення комунікативної функції мови. Аутична дитина уникає спілкування, погіршуючи можливості свого мовленнєвого розвитку. Її мова автономна, егоцентрична, недостатньо пов'язана з ситуацією та оточенням. Відірваність такої дитини від світу, нездатність усвідомити себе в ній, очевидно, позначаються на становленні її самосвідомості. Наслідком цього є пізня поява у мові займенника «Я» та інших особистих займенників у першій особі.

Характерною для всіх варіантів мовного розвитку при аутизмі є в тій чи іншій формі виражена стереотипність мови; часто схильність до словотворчості, «неологізмів». Майже у всіх дітей становлення проходить через період ехолалій, частими є різноманітні порушення звуковимови, темпу та плавності мови.

При загальному порушенні розвитку цілеспрямованого комунікативного мовлення можливе захоплення окремими мовними формами, постійна гра звуками, складами і словами, римування, спів, перекручування слів, декламація віршів напам'ять «кілометрами». Але для справи використовується лише мізерний набір мовних штампів. В усіх дітей із різними варіантами прояви мовних порушень зустрічається недостатність розуміння, осмислення промови.

Таким чином, можна відзначити, що мовленнєвий розвиток дітей з аутизмом досить варіативно і найчастіше залежить від глибини порушення та відповідного ступеня пристосування дитини до навколишнього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі. *Логопедія*. 2013. № 3. С. 48-51.
2. Пасєвіна О. А. Можливості інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру. *Молодий вчений*. 2013. № 2 (02). С. 99-104.
3. Мовленнєвий розвиток аутичної дитини URL: <http://www.ua.ua.info/osoby-deti/autizm/article-10822-movlennjevyi-rozvitok-autichnoyi-ditini/>.
4. Островська К.О., Химко М.Б. Гіперактивність із дефіцитом уваги у дітей з аутизмом: прояви та способи допомоги. Методичний посібник для проведення практичних занять з курсу «Дитячий аутизм: проблеми психологічної допомоги». Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 40 с. 9.